

วิพากษ์หนังสือ

อาจารย์สุภกัญญา ชวนิชย์

รายการหนังสือสื่อความรู้ ช่วงหนังสือชวนคุย

ออกอากาศทางสถานีวิทยุ FM ๙๖.๗๕ Mhz.

“คลื่นสีขาวของชาวพุทธ” ครั้งที่ ๒

พระราชนิพนธ์เรื่อง พระมหาชนกวรรณคดีระดับโลกของไทยมีที่มาจากวรรณคดีในพระพุทธศาสนา ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช ทรงสดับพระธรรมเทศนาของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (วินัยมุนีสาโร) วัดราชผาติการาม เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๐ เนื้อหาสาระกล่าวถึงพระมหาชนกทรงกระทำความเพียรอย่างยิ่งยวดจนกระทั่งได้ครองราชย์สมบัตินำความเจริญรุ่งเรืองมาสู่กรุงมิถิลาด้วยพระปรีชาสามารถสูงส่ง อยู่มาวันหนึ่งเสด็จประพาสอุทยาน ทอดพระเนตรเห็นต้นมะม่วง๒ต้น ต้นที่มีผลดีถูกข้าราชบริพารดึงทิ้ง กระทั่งโคนล้มลง ส่วนต้นที่ไม่มีลูกตั้งอยู่อย่างตระหง่าน พระมหาชนกทรงเกิดธรรมสังเวช ดำริจะเสด็จออกผนวช โดยเนื้อหาสาระในพระราชปรารภ มีดังนี้

“การที่พระมหาชนกจะเสด็จออกทรงแสวงหาโมกขธรรมนั้น ยังไม่ถึงวาระเวลาอันสมควรเพราะว่าได้ทรงสร้างความเจริญแก่มิถิลา ยังไม่ครบถ้วน กล่าวคือข้าราชบริพารนับแต่อุปราชจนถึงคนรักษาช้าง คนรักษาม้า และนับแต่คนรักษาม้าจนถึงอุปราชและโดยเฉพาะเหล่าอมาตย์ ล้วนจาริกในโมหภูมิทั้งนั้น ไม่มีความรู้ทั้งทางวิทยาการทั้งทางปัญญา ยังไม่เห็นความสำคัญของผลประโยชน์แท้ แม้ของตนเองจึงต้องตั้งสถานอบรมสั่งสอนให้เบ็ดเสร็จ อนึ่งพระมหาชนกยังต้องทรงปรารภเรื่องการอนุบาลต้นมะม่วงตามวิธีสมัยใหม่เก่าวิธี”

ด้วยประการเช่นนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงทรงคิดแปลงเนื้อเรื่องในมหาชนกชาดกให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน โดยที่พระราชดำริว่า พระมหาชนกจะ

บรรลุโมกขธรรมได้ง่ายกว่าหากได้ประกอบพระราชกรณียกิจ ในโลกให้ครบถ้วนก่อน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงแปลมหาชาดกเสร็จสมบูรณ์ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๑ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พิมพ์ในโอกาสเฉลิมฉลองกาญจนาภิเษกแห่งรัชกาลเพื่อเป็นเครื่องพิจารณาและยังประโยชน์ในการดำเนินชีวิตของสาธุชนทั้งหลายว่า “ของจริงมีความเพียรที่บริสุทธิ์ ปัญญาที่เฉียบแหลม กำลังกายที่สมบูรณ์”

“พระมหาชนก”ฉบับพระราชนิพนธ์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเน้นความเจริญรุ่งเรืองของดินแดนสุวรรณภูมิกรณีที่พระมหาชนกทรงมุ่งเดินเรือมาค้าขาย แสดงตำแหน่งที่ตั้งของเมืองพญากรณ์ ทางอุคินิยมวิทยาและโหราศาสตร์ ด้วยแผนที่ที่พระหัตถ์ถึง๔แผ่นทรงปรารภเรื่องการเกษตรกรรม และการจัดการศึกษาอย่างทั่วถึงแพร่หลายทรงแสดงให้เห็นว่า ความเพียรที่บริสุทธิ์เป็นคุณธรรมสำคัญที่ต้องรู้ฟ้นขึ้นมาเพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิต และเป็นมรดกธรรมแก่กุลบุตร กุลธิดา ชาวไทยในอนาคต

พระราชนิพนธ์เรื่องนี้ทรงสร้างสรรค์ใหม่หลายตอนต่างสำนวนจากที่เคยปรากฏในวรรณคดีไทย เพื่อพระราชทานแก่ปวงชนชาวไทยและจะเป็นแบบอย่างแก่ชาวโลกด้วย ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษทรงคุณค่าอ่านยิ่ง

ข้อธรรมสำคัญในพระราชนิพนธ์นี้คือ ความเพียรที่บริสุทธิ์เป็นคุณธรรมอันประเสริฐที่ต้องรู้ฟ้น

ขึ้นมาเพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิต ทรงพัฒนาเมือง
อวิชา เป็นเมืองคนดี มีวิชามีคุณธรรมเพื่อสร้าง
รากฐาน "คุณธรรมนำชีวิต" ให้เป็นมรดกธรรมแก่
กุลบุตรกุลธิดาชาวไทยสืบไป

"กรณีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีความ
แน่วแน่ในการประกอบพระราชกรณียกิจเพื่อความ
เป็นอยู่ที่ดีขึ้นของทวยราษฎร์ตลอด ๕๐ ปี ที่ทรง
ครองราชย์เพราะทรงถึงพร้อมด้วยความเพียรและความ
เพียรนั้นก็คือประเด็นหลักของพระราชนิพนธ์เรื่องนี้เห็น
ได้ชัดจากบทสนทนาระหว่างพระมหากษัตริย์ที่ว่ายน้ำ
ลอยคออยู่ในมหาสมุทร ๗ วัน ๗ คืนจนได้สนทนารธรรม
กับเทพธิดาเมขลา เริ่มด้วยสนทนาว่า..."นี่ใครเมื่อแล
ไม่เห็นฝั่งก็อุตสาหพยายามว่ายอยู่ท่ามกลางมหาสมุทร
ท่านรู้อำนาจประโยชน์อะไรจึงพยายามว่ายอยู่อย่างนี้
หนักหนา"พระมหากษัตริย์ตอบว่า..."ดูก่อนเทวดา เรา
ไต่ร่ครองเห็นปฏิบัติแห่งโลก และอันสงฆ์แห่งความ
เพียรเฉพาะฉะนั้น ถึงจะมองไม่เห็นฝั่งเราก็ต้องพยายาม
ว่ายอยู่ท่ามกลางมหาสมุทร"

**พระมหากษัตริย์ ฉบับพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๙ มี
ลักษณะเด่นแตกต่างจากเดิม ๕ ประการดังนี้ ...**

ประการแรก เป็นการรื้อฟื้นธรรมชาติเรื่องความ
เพียรมาแสดงใหม่โดยทรงดัดแปลงเนื้อเรื่องให้เหมาะสม
กับสังคมปัจจุบันทรงปรับปรุงภาษาจากพระอรรถกถา
ชาดกให้กระชับ ง่ายแก่การเข้าใจ และอ่านสนุกยิ่งขึ้น
ทรงมีจินตนาการที่นักเขียนพึงมีในการสร้างสรรค์การ
เดินเรื่องให้ตื่นเต้นน่าอ่านเช่น กำหนดให้ปูทะเลเป็น
ผู้ช่วยพระเอก เป็นต้นและเป็นที่มาของชื่อมหาวิทยาลัย
ทะเลอันเทียบได้กับการเฟื่องฟูของมาจิกโพธิ์ลัย"

ประการที่ ๒ ทรงพิจารณาเห็นว่า การสอน
ธรรมะจะต้องใช้ศิลปะเข้าช่วยและเนื่องจากเนื้อหาของ
เรื่องทรงดัดแปลงให้เป็นเรื่องร่วมสมัยแล้วทรงโปรดให้
ศิลปินช่วยเขียนภาพประกอบเรื่อง เป็นศิลปะไทยร่วม
สมัย

ทรงพระราชทานพระราชดำริให้ออกแบบจัดหน้าเป็น
แบบหนังสือเทพนิยายของฝรั่งถึงพร้อมทั้งความไพเราะ
ในภาษาความงดงามของภาพประกอบ และในธรรมชาติ
เป็นแก่นสารจึงเทียบได้กับหนังสือศักดิ์สิทธิ์ใน
วัฒนธรรมชนชาติต่างๆเป็นหนังสือศักดิ์สิทธิ์ของ
สังคมไทยในปัจจุบัน

ประการที่ ๓ ยังทรงแสดงให้เห็นว่า ผลงานของ
พระมหากษัตริย์ผู้ทรงพระปรีชาสามารถ เช่นการที่ทรง
สามารถกำหนดที่ตั้งของเมืองโบราณในวรรณคดีเก่าแก่
ได้ ผลการวิจัยว่าระยะทาง ๑ โยชน์ เป็นระยะทางแท้จริง
เท่าไรกันแน่โดยคำนวณจากระยะทางระหว่างเมือง
โบราณ เทียบกับมาตราวัดความยาวของอินเดีย ของไทย
และของยุโรป เป็นต้น แผนที่ฝัพระหัตถ์ ๔ แผนที่ทรง
เขียนขึ้นโดยเครื่องคอมพิวเตอร์รุ่นเก่าส่วนพระองค์
แสดงให้เห็นว่าทรงรอบรู้ในศิลปศาสตร์สำหรับ
พระมหากษัตริย์ซึ่งสามารถคำนวณทิศทางความเร็วของ
คลื่นลม และโหราศาสตร์ ทำให้การดำเนินเรื่องพระมหา
ชนก ของพระองค์ความสมจริง...

ประการที่ ๔ ในฐานะกษัตริย์แห่งสุวรรณภูมิ
ทรงแสดงให้เห็นถึงความเจริญมั่งคั่งของดินแดนแห่งนี้
ซึ่งเป็นที่ยอมรับของนานาประเทศตั้งแต่อดีตกาลเชื่อ
กันว่าใครได้มาค้าขายกับสุวรรณภูมิแล้วจะร่ำรวย
กลับไป

ประการที่ ๕ ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณ พระ
ราชนิพนธ์เป็นภาษาอังกฤษด้วยทำให้เราสามารถ
เทียบเคียงความหมายของทั้ง ๒ ภาษาให้เข้าใจได้อย่าง
ชัดเจนอีกทั้งใช้เป็นตำราเรียนภาษาก็ได้และทำให้ผลงาน
ของพระองค์สามารถเผยแพร่ไปได้ทั่วโลก ทรงเป็น
นักเขียนที่โลกจะรู้จักผลงานพระราชนิพนธ์ของพระองค์
จะเป็นประโยชน์ยิ่งแก่การสร้างความสุขความ
เจริญรุ่งเรืองที่ยั่งยืนแก่ชาวโลกสืบไป"และแล้ว ได้สรุป
ด้วยวาژهอันสุนทรีย์ที่ควรจดจำรำลึก...

คำว่า 'พระมหากษัตริย์' แปลว่าพ่อผู้ยิ่งใหญ่ หรือ
พ่อหลวง รากศัพท์เดียวกับคำว่า กิงในภาษาอังกฤษ หรือ

เทคนิค ในภาษาเยอรมัน เรื่องราวของ 'พระมหากษัตริย์' จึงเป็นเรื่องราวของความเพียรของพระมหากษัตริย์ ผู้ไม่ทอดทิ้ง ไม่เกียจคร้าน ไม่บกพร่อง ไม่อ่อนแอ เป็นความเพียรที่สะท้อนถึงความกล้าหาญกล้ากระทำในสิ่งที่ถูกต้องที่ควร ที่ชอบธรรม เพื่อความผาสุกของประชาราษฎร์... พระมหากษัตริย์พระเจ้าแผ่นดิน ณ เมืองมิลิตาแห่งวิทเทรัฐ ทรงมีพระโอรสสององค์คือ พระอริกษัตริย์ และ พระโปลชนก เมื่อพระราชบิดาสวรรคต พระอริกษัตริย์ผู้เป็นอุปราชก็ได้ครองบ้านเมืองต่อมา พระโปลชนกทรงเป็นอุปราช ครั้งนั้นยังมีอำมาตย์ออกอุบายให้พระอริกษัตริย์ชกแวงพระอนุชาว่า พระโปลชนกคิดขบถ พระราชาทรงเชื่ออำมาตย์ จึงให้จับพระโปลชนกไปขังไว้ด้วยบุญบารมีของพระโปลชนกจึงสามารถเสด็จหนีไปยังชายแดน ผู้คนจำนวนมากพร้อมที่จะเข้าเป็นพวกด้วย เมื่อถึงกาลที่เอื้อพระโปลชนกก็นำกองทัพไปตีเมืองมิลิตา บรรดาทหารแห่งเมืองมิลิตาพากันเข้ากับพระโปลชนกอีกเป็นจำนวนมากด้วยเห็นใจที่พระโปลชนกถูกจับไปขังไว้โดยไม่ยุติธรรมพระพระอริกษัตริย์จึงตรัสสั่งพระมเหสีซึ่งกำลังทรงครรภ์แก่ให้ทรงหลบหนีเอาตัวรอด ส่วนพระองค์เองทรงออกทำสงคราม และสิ้นพระชนม์ในสนามรบ พระโปลชนกจึงทรงได้เป็นกษัตริย์ครองเมืองมิลิตาสืบต่อมา ฝ่ายพระมเหสีของพระอริกษัตริย์เสด็จหนีไปอยู่เมืองกาลจัมปากะ พระอินทร์จึงเสด็จมาช่วย ทรงแปลงกายเป็นชายชราขับเกวียนมาพาเสด็จไปนั่งพักอยู่ในศาลาแห่งหนึ่งในเมืองนั้น บังเอิญอุทิจจพราหมณ์มหาศาลเดินผ่านมา เกิดความเอ็นดูสงสารจึงรับพระนางไปอยู่ด้วย อุปการะเลี้ยงดูพระนางเหมือนเป็นน้องสาว ไม่นานนักพระนางก็ประสูติพระโอรส ทรงตั้งพระนามว่า มหามหานกขุมาร ซึ่งเป็นพระนามของพระอัยกา วันหนึ่งมหามหานกขุมารชกต่อยกับเพื่อนเล่น เนื่องจากถูกล้อเลียนว่าเป็นลูกไม่มีพ่อ มหามหานกพยายามสืบความจริง พระมารดาจึงตรัสเล่าเรื่องทั้งหมดให้พระโอรสทราบ ก็ทรงตั้งพระทัยว่าจะได้เสด็จไปเอาราชสมบัติเมืองมิลิตากลับมา

พระมารดาจึงทรงนำเอาทรัพย์สินมีค่ามาจากมิลิตา ๓ สิ่งคือ แก้วมณี แก้วมุกดา และแก้ววิเชียร เพื่อเป็นทุนล่องเรือไปค้าขายที่สุวรรณภูมิ ในระหว่างทางเกิดพายุใหญ่โหมกระหน่ำ ฝ่ายมหามหานกขุมารเมื่อทรงทราบว่าเรือจะจมแน่แล้วก็เสวยอาหารจนอิ่มหนำ ทรงนำผ้ามาชุบน้ำมันจนชุ่ม แล้วนั่งผ้าแน่นอย่างแน่นหนา ครั้นเมื่อเรือจมลงเหล่าพ่อค้ากลาสีเรือทั้งปวงก็จมน้ำ ส่วนพระมหากษัตริย์ทรงแหวกว่ายอยู่ในทะเลถึง ๘ วัน นางมณีเมขลาเทพธิดาผู้รักยามหาสมุทรเห็นพระมหากษัตริย์น้ำอยู่เช่นนั้นจึงสนทนากล่าวเปลี่ยนกัน จนนางมณีเมขลาเข้าใจในปรัชญาของการบำเพ็ญวิริยะบารมี นางมณีเมขลาจึงช่วยอุ้มพามหามหานกขุมาร ไปจนถึงฝั่งเมืองมิลิตา ฝ่ายพระโปลชนกไม่มีพระโอรส ทรงมีแต่พระธิดาพระนามว่า “สิวลี” ในเมื่อไม่ทรงมีพระโอรส พระโปลชนก ตรัสสั่งอำมาตย์ว่าผู้ใดสามารถไขปริศนาขุมทรัพย์ได้ก็ยกบ้านเมืองให้แก่ผู้นั้นในที่สุดบรรดาเสนาข้าราชบริพารจึงตั้งพิธีเสี่ยงราชรถราชรถหยุดอยู่หน้าศาลาที่พระมหากษัตริย์ประทับอยู่ ทรงไขปริศนาได้หมด ผู้คนจึงพากันสรรเสริญปัญญาของพระมหากษัตริย์ พระองค์ได้ครองวิทเทรัฐด้วยความผาสุกตลอดมาด้วยทศพิธราชธรรม ต่อมาพระนางสิวลีประสูติพระโอรส ทรงนามว่า ทิฆามขุมาร เมื่อเจริญวัยขึ้นพระบิดาโปรดให้ดำรงตำแหน่งอุปราช อยู่มาวันหนึ่งพระราชามหามหานกเสด็จอุทยานทอดพระเนตร เห็นมะม่วงต้นหนึ่งมีผล ต้นหนึ่งไม่มีผล ต้นที่มีผล ผลมีรสชาติอร่อย ตรัสชมแล้วตั้งใจจะเสวยเมื่อออกจากพระราชอุทยาน แต่เมื่อออกมาต้นมีผลก็เสียหายจนหมดเพราะผู้คนพากันโค่นเพื่อเอาผลมะม่วง ส่วนต้นที่ไม่มีผลยังอยู่รอดได้ พระมหากษัตริย์ทรงคิดว่า ราชสมบัติ เปรียบเหมือนต้นที่ไม่มีผลอาจถูกทำลาย แม้ไม่ถูกทำลายก็ต้องคอยระแวดระวังรักษา ก็เกิดความกังวล พระองค์ประสงค์จะทำตนเป็นผู้ไม่มีกังวลเหมือนต้นที่ไม่มีผล แต่ก็ไม่ทรงทำเช่นนั้นเพราะคิดว่าเป็นหน้าที่ของพระราชบิดาที่จะทำให้สังคมอยู่รอดพ้นก่อน เพราะสังคมยังขาดสติปัญญาเห็นแก่ประโยชน์เฉพาะหน้าจึงทำลายต้นมะม่วงมีผล คิด

ดังนั้นจึงเห็นควรทำนุบำรุงต้นมะม่วงด้วยหลักวิชาการ
ทางการเกษตร และจัดตั้งสถานศึกษาชื่อ ปุทะเลย์มหา
วิชชาลัย เพื่อให้คนเป็นคณดิมมีสติปัญญา

มีผู้วิเคราะห์พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกไว้ น่าสนใจมากดังนี้

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงคัดแปลงเนื้อ
เรื่องในมหาชนกชาดก ให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน
โดยมีพระราชดำริว่าพระมหาชนกจะบรรลุโมกขธรรม
ได้ง่ายกว่าหากได้ประกอบพระราชกรณียกิจในโลกให้
ครบถ้วนก่อน พระมหาชนกฉบับพระราชนิพนธ์ทรง
เน้นความเจริญรุ่งเรืองของดินแดนสุวรรณภูมิที่พระมหา
ชนกทรงมุ่งเดินเรือมาค้าขาย ทรงแสดงตำแหน่งที่ตั้งของ
เมืองพญากรณ์ทางอุตุนิยมวิทยาและโหราศาสตร์ด้วยแผนที่
ที่สี่พระหัตถ์ ๔ แผ่นทรงปรารภเรื่องการเกษตรกรรม และ
การจัดการศึกษาอย่างทั่วถึงแพร่หลายทรงแสดงให้เห็น
ว่า ความเพียรที่บริสุทธิ์ เป็นคุณธรรมสำคัญที่ต้องรื้อฟื้น
ขึ้นมาเพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิต และเป็นมรดก
ธรรมแก่ลูกบุตรกุลธิดา ชาวไทยสืบไปบุคคลที่เกี่ยวข้อง
กับเนื้อเรื่องพระราชนิพนธ์ล้วนเป็นสัญลักษณ์แห่ง
คุณธรรมต่าง ๆ กันเช่น

- **อุทิจงพราหมณ์มหาศาล : สัญลักษณ์แห่งความเมตตา**พราหมณ์กล่าวว่า "ถ้าเช่นนั้นเธออย่า
วุ่นวายใจเลย ข้าพเจ้าอุทิจงพราหมณ์มหาศาลเป็นอาจารย์
ทิสปาโมกข์ ข้าพเจ้าจะตั้งเธอไว้ในที่เป็นน้องสาว
ปฏิบัติดูแลเธอเธอจงกล่าวกับข้าพเจ้าว่า "ท่านเป็นพี่ชาย"
แล้วจับที่เท้าทั้งสองของข้าพเจ้าคร่ำครวญเถิด

- **พระมหาชนก : สัญลักษณ์แห่งความ**
มุ่งมั่นพระกุมารทรงเรียนไตรเพทและศิลปศาสตร์ทั้ง
ปวงภายในพระชนม์ ๑๖ ปีเมื่อมีพระชนม์ได้ ๑๖ ปี เป็นผู้
ทรงพระรูปโฉมอันอุดม พระองค์ทรงคิดว่า "เราจักต้อง
สมบัติซึ่งเป็นของพระบิดา" จึงทูลถามพระมารดาว่า "ข้า
แต่พระมารดาทรัพย์อะไรที่มารดาได้มามีบ้างหรือไม่

ฉันจะค้าขายให้ทรัพย์สินเกิดขึ้นแล้วจักเอาราชสมบัติที่
เป็นของพระบิดา"

● **นางมณีเมขลา : สัญลักษณ์แห่ง**

ความสำเร็จเทวดาได้สดับวาจาอันมั่นคงของพระมหา
สัตว์นั้น เมื่อจะสรรเสริญพระมหาสัตว์จึงกล่าวคาถาว่า "
ท่านใดถึงพร้อมด้วยความพยายามโดยธรรม ไม่จมลงใน
ห้วงมหรณพซึ่งประมาณมิได้ เห็นปานนี้ ด้วยกิจคือ
ความเพียรของบุรุษ ท่านนั้นจงไปในสถานที่ที่ใจท่าน
ยินดีเถิด"

ในช่วงสุดท้ายขอเรียนสรุปข้อคิดจากหนังสือเรื่องพระ
มหาชนกดังต่อไปนี้

- "บุคคลเมื่อกระทำความเพียร แม้จะ
ตายก็ชื่อว่าไม่เป็นหนี้ในระหว่างหมู่ญาติเทวดา และบิดา
มารดา อนึ่ง บุคคลเมื่อทำกิจอย่างถูกผู้ชายยอมไม่
เดือดร้อนในภายหลัง"

- "การงานอันใด ยังไม่ถึงที่สุดด้วยความ
พยายามการงานอันนั้นก็ไร้ผลมีความลำบากเกิดขึ้นการ
ทำความพยายามในฐานะอันไม่สมควรใด จนความตาย
ปรากฏขึ้นความพยายามในฐานะอันไม่สมควรนั้น จะมี
ประโยชน์อะไร"

- "ดูก่อนเทวดาผู้รู้แจ้งว่าการงานที่ทำ
จะไม่ลุล่วงไปได้จริงๆชื่อว่าไม่รักษาชีวิตของตนถ้าผู้นั้น
ละความเพียรในฐานะเช่นนั้นเสียก็จะพึงรู้ผลแห่งความ
เกียจคร้าน ดูก่อนเทวดาคนบางพวกในโลกนี้เห็นผลแห่ง
ความประสงค์ของตนจึงประกอบการทำงานทั้งหลายการ
งานเหล่านั้นจะสำเร็จหรือไม่ก็ตามดูก่อนเทวดาท่านก็
เห็นผลแห่งกรรมประจักษ์แก่ตนแล้วมิใช่หรือ คนอื่นๆ
จมในมหาสมุทรหมด เราคนเดียวยังว่ายน้ำข้ามอยู่ และได้
เห็น ท่าน มาสถิตอยู่ใกล้ๆ เรา เรานั้นจักพยายามตามสติ
กำลังจักทำความเพียรที่บุรุษควรทำ ไปให้ถึงฝั่งแห่ง
มหาสมุทร"

- "...สิ่งที่มีได้คิดไว้ จะมีก็ได้ สิ่งที่มีคิดไว้
จะพินาศไปก็ได้โทษะทั้งหลายของหญิงก็ตาม ของชายก็
ตาม มิได้สำเร็จด้วยเพียรคิดเท่านั้น"

● "...คนอื่นๆ มีอุปราชเป็นต้นจนถึงคนรักษาช้างรักษาม้ารู้ว่าพระราชเสวยผลมีรสเลิศแล้ว ก็เก็บเอาผลมากินกัน ฝ่ายคนอื่นยังไม่ได้ผลนั้น ก็ทำลายทิ้งด้วยท่อนไม้ ทำเสียไม่มีใบ ต้นก็หักโคนลง มะม่วงอีกต้นหนึ่งตั้งอยู่คงงาม คุณงามมีพรรณดังแก้วมณี พระราชาเสด็จออกจากพระอุทยานทอดพระเนตรเห็นดังนั้นจึงตรัสถามเหล่าอำมาตย์ว่า "นี่อะไรกัน"เหล่าอำมาตย์กราบทูลว่า "มหาชนทราบว่าพระองค์เสวยผลรสเลิศแล้วต่างก็แย่งกันกินผลมะม่วงนั้น" พระราชาตรัสถามว่า "ใบและวรรณะของต้นนี้สิ้นไปแล้ว ใบและวรรณะของต้นนอกนี้ยังไม่สิ้นไป เพราะเหตุไร"อำมาตย์ทั้งหลายกราบทูลว่า "ใบและวรรณะของอีกต้นหนึ่งไม่สิ้นไป เพราะไม่มีผล"พระราชาศดับดังนั้น ได้ความสังเวช ทรงดำริว่า "ต้นนี้มีวรรณะสดเขียวตั้งอยู่แล้ว

เพราะไม่มีผล แต่ต้นนี้ถูกหักโคนลงเพราะมีผล แม้ราชสมบัตินี้ก็เช่นกับต้นไม้ไม่มีผลบรรพชาเช่นกับต้นไม้หาผลมิได้ ภัยย่อมมีแก่ผู้มีความกังวลย่อมไม่มีแก่ผู้ไม่มีความกังวล ก็เรายังไม่เป็นเหมือนต้นไม้มีผลจักเป็นเหมือนต้นไม้หาผลมิได้..."

● "...เราแน่ใจว่าถึงกาลที่จะตั้งสถาบันแล้ว เป็นสัจจะว่าควรตั้งมานานแล้วเหตุการณ์ในวันนี้แสดงความจำเป็น นับแต่อุปราช จนถึงคนรักษาช้างรักษาม้าและนับแต่คนรักษาม้าจนถึงอุปราช และโดยเฉพาะเหล่าอำมาตย์ล้วนจารึกในโมหภูมิทั้งนั้น พวกนี้ขาดทั้งความรู้วิชาการ ทั้งความรู้ทั่วไปคือความสำนึกธรรมดา พวกนี้ไม่รู้แม้แต่ประโยชน์ส่วนตน พวกนี้ชอบผลมะม่วงแต่ก็ทำลายต้นมะม่วง..."

